

Олександр Дмитрович ШЕМЯКОВ

кандидат наук з державного управління,
голова Донецької обласної організації профспілки «Радіоелектронмаш» України,
Донецька обласна організація профспілки «Радіоелектронмаш» України
вул. Горького, 146, оф. 229, м. Донецьк, 83092, Україна
E-mail: alehander47@gmail.com
Телефон: +380623051242

Сергій Володимирович БРАДУЛ

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри інформаційних технологій,
Донецький державний університет управління
вул. Артема, 94, оф. 317, м. Донецьк, 83050, Україна
E-mail: bradnv@ukr.net
Телефон: +380623125642

**КОНЦЕПЦІЯ МЕТОДИКИ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ**

Шемяков, О. Д. Концепція методики для оцінки соціально-економічної ефективності систем, призначених для управління діяльністю господарюючих суб'єктів [Текст] / Олександр Дмитрович Шемяков, Сергій Володимирович Брадул // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 13. – С. 401-408. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Стаття присвячена пошуку підходів до оцінки соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів залежно від фактору довіри-недовіри громадян до соціально-політичних інституцій. Цей чинник суттєво впливає на стабілізацію взаємовідносин суб'єктів соціально-трудової сфери та здійснення ефективного управління виробництвом, що забезпечує високу якість життя працюючої людини та сталий розвиток суб'єкта господарювання. Розглянуто методологічно-методичні аспекти оцінки соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів і, зокрема, математичне моделювання оцінки ефективності управлінських систем на засадах виробничої демократії. Запропоновано концепцію методики для оцінювання соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів, яка спрямована на створення моделі механізму, що дозволяє визначати соціально-економічний ефект систем управління виробництвом, які діють на засадах виробничої демократії.

Ключові слова: виробнича демократія, соціально-трудові відносини, довіра.

Александр Дмитриевич ШЕМЯКОВ

Сергей Владимирович БРАДУЛ

**КОНЦЕПЦИЯ МЕТОДИКИ ДЛЯ ОЦЕНКИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ СУБЪЕКТОВ
ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ**

Аннотация

Статья посвящена поиску подходов оценки социально-экономической эффективности систем управления деятельностью субъектов хозяйствования в зависимости от фактора доверия-недоверия граждан к социально-политическим институтам. Отмеченный фактор существенно влияет на стабилизацию взаимоотношений субъектов социально-трудовой сферы и осуществления эффективного управления производством, которое обеспечивает высокое качество жизни работающего человека, а также

© Олександр Дмитрович Шемяков, Сергій Володимирович Брадул, 2013

устойчивое развитие предприятий. Рассмотрены методологические и методические аспекты оценки социально-экономической эффективности систем управления деятельностью хозяйствующих субъектов и, в частности, математическое моделирование оценки эффективности управленческих систем на основе производственной демократии. Предложена концепция методики оценки социально-экономической эффективности систем управления деятельностью субъектов хозяйствования, которая направлена на создание модели механизма, позволяющего определять социально-экономический эффект систем управления производством, действующих на принципах производственной демократии.

Ключевые слова: производственная демократия, социально-трудовые отношения, доверие.

Oleksandr Dmytrovych SHEMAKOV

PhD,

The Head of Donetsk Regional Organization of Trade Unions of Ukraine «Radio Elektromash»,
Donetsk Regional Organization of Trade Unions of Ukraine «Radio Elektromash»

Gorkyi str., 146, office 229, Donetsk, 83092, Ukraine

E-mail: alekander47@gmail.com

Phone: +380623051242

Sergiy Volodymyrovych BRADUL

PhD,

Senior lecturer, Department of Information Technology,

Donetsk State University of Management

Artem str., 94, office 317, Donetsk, 83050, Ukraine

E-mail: bradnv@ukr.net

Phone: +380623125642

**CONCEPT OF METHODS FOR ASSESSMENT OF SOCIAL AND ECONOMIC EFFICIENCY OF
SYSTEMS FOR MANAGEMENT OF THE BUSINESS ENTITY**

Abstract

The article is devoted to the approaches to the assessment of socio-economic efficiency of the management of activity of businesses depending on the factor of trust-distrust of citizens for social and political institutions. This factor influences the stabilization of relations between subjects of social and labor sphere and implements effective production control, which ensures high quality of life for working people and the sustainability of the entity. The methodological and methodical aspects of the evaluation of socio-economic efficiency of the management of businesses and, in particular, mathematical modeling of performance management systems based on industrial democracy are considered. There has been worked out the concept of methods for assessing the socio-economic efficiency of the management of businesses, aimed at creating model of the mechanism to determine the socio-economic effect of the production management systems that operate according to the principles of industrial democracy.

Keywords: industrial democracy, social-labor relations, trust.

JEL Classification: C520

Вступ. У процесі становлення ринкової системи господарювання зовнішні чинники, до яких належать процеси, які відбуваються у світовій економіці, та вимоги щодо приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних трудових стандартів, створюють умови до пошуку підприємством інновацій в управлінській діяльності.

Огляд досліджень розвитку соціально-трудових відносин [1-5] в умовах перетворення економіки вказує на те, що сформувалася ціла низка негативних тенденцій, які створюють певний ризик дестабілізації соціально-економічної ситуації як на виробничому рівні, так і в суспільстві.

Звернемо увагу на наступні положення.

По-перше, спостерігається певна залежність між формуванням рівня довіри-недовіри найманих працівників (громадян) до роботодавців, органів державної влади, громадянських та соціально-політичних інституцій і досягненням бажаних показників економічної і соціальної діяльності суб'єктів господарювання. Як показує національний досвід діяльності підприємств, відбувається падіння рівня розвитку їх економіки. Водночас, динаміка рівня довіри громадян до роботодавців, органів державної влади, громадянських та соціально-політичних інституцій також набула стабільно негативного характеру. Отже, є необхідність визначення загальних показників, які б відображали залежність формування рівня «довіри-недовіри

громадян» від управлінської діяльності суб'єктів господарювання.

По-друге, чинна система управління виробничою діяльністю в умовах світових змін в економіці і нових міжнародних трудових стандартів не спроможні забезпечити на виробничому рівні стаке отримання прибутку, стабільний соціально-економічний розвиток та підвищення якості трудового життя працівників, які створюють умови для максимальної результативності діяльності підприємств.

По-третє, постає питання пошуку інноваційних систем управління діяльністю виробництвом, які б на засадах виробничої демократії забезпечили отримання максимальних кінцевих здобутків. Результати здійсненого теоретичного аналізу сучасного стану зазначеної проблеми вказують на те, що важливу роль у формуванні ефективної економіки відіграє впровадження систем управління зі сприяння досягненню тривалої соціально-економічної стабільності на засадах виробничої демократії. Метою зазначених систем є забезпечення на виробничому рівні сталого отримання прибутку та підвищення якості трудового життя працівників, що створює умови для максимальної результативності діяльності підприємств. Тобто досягається соціально-економічний ефект, який є основою стабільного розвитку підприємств та формує необхідний рівень довіри громадян до адміністрації підприємств, органів влади та соціально-політичних і громадських інституцій.

По-четверте, нове бачення оцінки процесів управління виробничою діяльністю суб'єкту господарювання, оцінки ступеня відповідності прийнятих управлінських рішень викликам зовнішнього і внутрішнього середовища та своєчасного їх корегування дозволяє в динаміці впливати на регулятори управлінських систем. Тобто є необхідність створення концепції, яка б забезпечила розробку нової методики оцінки соціально-економічної ефективності систем управлінської діяльності виробництвом, які базуються на засадах виробничої демократії.

Метою нашої статті є пошук підходів до оцінки соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів залежно від фактора довіри-недовіри громадян до соціально-політичних інституцій, дослідження методологічно-методичних аспектів оцінки соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів і, зокрема, бачення математичного моделювання оцінки ефективності управління виробництвом, а також розробка концепції методики оцінки соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів.

Термін «ефективність» науковцями розглядається в багатьох галузях наукової і практичної діяльності. Особливо вагоме значення це поняття має в економіці. Дослідженню сутності

терміну присвячено велика кількість національних і світових наукових праць провідних вчених.

У практичній діяльності господарюючих суб'єктів цим терміном визначають результативність діяльності підприємства (ефективність виробництва, ефективність управлінської діяльності, ефективність використання людського потенціалу і т. ін.).

«Ефективність (від англ. *efficiency* – відношення корисного ефекту (результату) до витрат на його одержання;))» [6], яка як показник визначається за формулою (1).

$$\text{Ефективність} = \frac{\text{Результати}}{\text{Витрати (ресурси)}}$$

(1)

Російські вчені Волочійко В. А., Мильник В. В., Титаренко Б. П., [7] тлумачать ефективність як зіставлення результатів (ефекту) від реалізації інвестицій у системи управління з розміром їх витрат. Тобто ефект – це показник, який характеризує найбільшу величину отриманого кінцевого результату. На їх думку, в ринкових умовах господарювання проблема економічного обґрунтування інвестиційних рішень у системі управління набуває особливої актуальності на всіх її рівнях.

При цьому Мочерний С. В. економічний ефект визначає як «досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці» [8, с. 508].

На думку вчених Корінцева О. І., Мельника Л. Г. «Економічна ефективність – це вид ефективності, який характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку)» [9, с. 246].

Водночас ефективність системи управління виробництвом на засадах виробничої демократії оцінюється також за показниками соціальної ефективності. Слід зауважити, що система управлінської діяльності повинна створити умови щодо реалізації прав і свобод людини.

Досліджуючи сутність соціальної ефективності, російські науковці Набоков В. І., Семенов А. К. розглядають її як «соціальний результат управлінської діяльності, що характеризує міру використання потенційних можливостей трудового колективу і кожного працівника, його творчих здібностей, успішність вирішення соціальних завдань розвитку колективу» [10, с. 315]. У зв'язку з тим, що показники соціальної ефективності управління не можуть бути виражені через співвідношення вироблених витрат (ресурсів) і отриманих соціальних результатів діяльності підприємств, вони пропонують «соціальну ефективність оцінювати за допомогою

системи показників, яку, на їх думку, можна розбити на 4 групи, а саме: показники, що характеризують умови праці працівників організації; показники, що характеризують соціально-побутові умови працівників організації; показники соціальної ефективності менеджменту, що характеризують кваліфікацію працівників; показники щодо організації і мотивації праці» [10, с. 316].

На думку Атаманчука Г.В. «соціальна ефективність виявляється в якості часткового критерію ефективності суспільної праці, саме вона переважно є основним показником результативності управлінської діяльності щодо забезпечення реалізації прав людини... Проте, чітких критеріїв визначення соціальної віддачі від управлінської діяльності наука не розробила, тому більшість наукових праць з цієї теми присвячені окремим аспектам проблеми, без врахування їх взаємодії та взаємозалежності» [11, с. 52-67].

У нашому випадку економічний ефект відображають показники (кількісні), які характеризують рівень отримання прибутку, а соціальний ефект зводиться до визначення показників (якісних), що визначають рівень якості життя працівників. Слід зазначити, що ефективність інноваційних систем управлінської діяльності підприємством на засадах виробничої демократії, – це визначення результативності задіяної системи управління з метою досягнення високих кількісних і якісних показників. Тобто проведення оцінки ефективності системи управлінської діяльності підприємством дозволяє відслідкувати процес управління виробничою діяльністю суб'єкту господарювання, допомагає

оцінити ступінь відповідності прийнятих управлінських рішень викликам зовнішнього і внутрішнього середовища та скорегувати їх.

Такий підхід потребує дослідження методологічно-методичних аспектів вказаної проблеми та формалізації етапів процесу управління за умови побудови структурних моделей управління з метою покращення ефективності управління виробництвом [12; 13].

Існують різні способи побудови моделей і здобуття оцінок ефективності. Одні засновані на вживанні лише формальних математичних підходів - методів теорії виробничих функцій, математичного програмування (Data Envelopment Analysis). Інші разом з модельними конструкціями додатково використовують експертні оцінки, наприклад, метод аналізу ієрархій (MAI). У сукупності ці методи дозволяють формувати узагальнені, глобальні критерії ефективності, проводити зіставлення складних систем, визначати пріоритети і напрями майбутнього розвитку досліджуваних об'єктів.

У нашому випадку система управління зі сприяння досягненню тривалої соціально – економічної стабільності на основі виробничої демократії є процесом перетворення певної кількості вхідних чинників у комплекс вихідних характеристик – кінцевий результат, тобто є виробничою системою.

Використовуючи рекомендації щодо здійснення математичного моделювання [5; 12], для оцінки ефективності управління виробництвом, зобразимо схематично процес управління впливом на кінцевий результат (рис. 1).



Рис. 1. Процес управління впливом на кінцевий результат

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що схема у кожній фазі процесу управління впливом на кінцевий результат як соціальної програми повинна описувати адаптивне управління.

У математичних моделях економічних систем розглядаються зміни параметрів або зовнішніх збурень як реалізації випадкових процесів із заданими ймовірнісними характеристиками, звідки виникає стохастичність постановки завдання [5; 12]. Дослідження адаптивних систем передбачає вивчення поведінки і оптимізацію таких об'єктів або процесів, у яких частина параметрів змінюється випадковим чином з невідомими або не повністю відомими ймовірнісними характеристиками. У такій проблематиці регіональний орган (координатор), який управляє, має можливість створювати параметри управління не лише на підставі оператора об'єкта, його початкового стану і критерія ефективності, але і відомим поточним значенням стану системи та об'єкта управління. Таким чином, система управління у такому випадку повинна мати додаткові ланки зв'язку, тобто лінії зворотного зв'язку, за якими надходить необхідна інформація до координатора, який управляє. У результаті ця система має зворотний зв'язок, тобто є замкненою системою із певними параметрами управління [5; 12]. Подібні ситуації виникають і при управлінні реалізацією соціальних програм, коли через певні причини неможливо заздалегідь визначити ці характеристики з експерименту. Отже, завдання управління полягає в тому, щоб навчитися оптимально управляти соціальною програмою на підставі тієї інформації, яка надходить у процесі самого управління, тобто це завдання є завданням адаптивного управління. У такому випадку координатор, який управляє, має можливість створювати параметри управління не лише на підставі оператора об'єкта, його початкового стану і критерія якості, але і відомим поточним значенням стану об'єкта управління. Цей процес утворює систему управління (рис. 2).

Якщо розглядати процес з точки зору економічної кібернетики, то доцільно ввести поняття параметрів управління. Вони належать до математичної теорії оптимальних процесів, динамічного програмування, тобто є змінними чинниками (функції часу), які визначають напрямок та швидкість руху системи, якою керують у фазовому просторі. Процеси управління характеризують рішення, які треба виконати у кожний момент часу з інтервалу між початковим та кінцевим станом системи [5; 12].

Параметри управління в економіці - це економічні параметри, за допомогою свідомих змін яких створюється можливість змінювати рух та напрямок економічних процесів. В економічному розумінні такими сигналами можуть бути рекомендації, норми законів, економічні закони, економічні важелі, які

дозволять оперативно реагувати на будь-які зміни та дестабілізуючі фактори.

Регулятор при наявності похибки регулювання здійснює корегуючий вплив на об'єкт управління, що дозволяє привести систему в заданий режим управління.

Вони здебільшого працюють за принципом від'ємного зворотного зв'язку з метою компенсувати зовнішні збурення, які впливають на об'єкт управління та дозволяють визначити зовнішній або закладений у системі закон управління [5, 12].

Елементами системи управління, які сприяють досягненню кінцевої мети (рис. 2) є:

$\tilde{x}(t)$ - показники балансу довіри-недовіри;

$x(t)$ - показники соціально-економічної ефективності;

A - об'єкт управління (управлінські дії адміністрації підприємства);

B - регулятор, керуючий суб'єкт (модуль взаємодії суб'єктами соціально-трудових відносин та впровадження управлінських рішень).

Кінцевим результатом є впровадження виробничої демократії в управлінні соціально-трудовими відносинами, що формує довіру до представницьких органів суб'єктів соціально-трудових відносин і соціально-політичних та громадських інституцій. На виробничому рівні це роботодавці й профспілки. Зауважимо, при наявності довіри до адміністрації підприємства створюються умови до випуску якісної продукції і досягається соціально-економічна стабільність.

На ефективність реалізації проектів впливає деякий ймовірнісний процес $z(t)$, наприклад, політична нестабільність, дефіцит та нестабільність інвестицій та інші. Функція $\tilde{x}(t)$ визначає координати кінцевого стану системи на кожному етапі реалізації управління впливу на довіру до таких суб'єктів соціально-трудових відносин, як роботодавці й органи виконавчої та судової влади, а $x = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ - фазові координати об'єкту A , що описують його стан визначеними n параметрами, які є функціями часу (вихідні сигнали).

З теорії менеджменту відомо, що для ефективної реалізації управлінських рішень, а такими є раціональна структура соціальної програми, яка дозволить досягнути балансу соціально-економічної ефективності у напрямку підвищення довіри необхідна активація механізму управління із зворотним зв'язком $x(t)$, що залежить від часу (рис. 2) [5; 12].

$z(t) = (z_1(t), z_2(t), \dots, z_n(t))$ - зовнішні чинники, до яких можуть відноситись процеси, що відбуваються у світовій економіці, та вимоги щодо приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних трудових стандартів та соціальні виступи та вибухи.

$\tilde{x}(t)$ - показники балансу довіри-недовіри до соціально-політичних інституцій і представницьких органів суб'єктів соціально-трудових відносин; рівень якості життя працюючої людини, тобто показники соціально-економічної ефективності на виході, які визначаються за допомогою моніторингу ефективності та модулю оцінки стану розвитку виробничої демократії та вироблення рішень у межах моніторингу, що містить оцінку зовнішніх та внутрішніх чинників.

Результативність пропонованої системи можна подати через рівняння(2):

$$\tilde{x}(t) = \frac{2}{x(t)}, \quad (2)$$

де $\tilde{x}(t)$ - показник балансу довіри-недовіри;

$x(t)$ - кінцевий результат діяльності пропонованої системи управління, який формується залежно від досягнутого балансу показників:

x_1 - показник рівня отриманого прибутку;

x_2 - показник рівня якості життя працівника.

Значення кожного з показників, $x_1, x_2 > 0$, $x_1, x_2 \leq 1$.

Коли кожен з показників дорівнює одиниці, то досягається максимальний рівень кінцевого результату, що формує високий рівень довіри працівників до соціально-політичних інституцій і представницьких органів суб'єктів соціально-трудових відносин.

Вихідні показники ефективності стають вхідними показниками соціально-економічної ефективності на наступному етапі реалізації дій впливу на ступінь довіри до інститутів влади.

$z(t) = (u_1, u_2, \dots, u_k)$ - векторна функція управління, яка залежить від часу і містить методи та засоби реалізації впливу на рівень довіри до інститутів влади, яка дозволяє керувати темпами зростання підвищення реальної зарплати, збільшення заборгованості із виплати зарплати, прожиткового мінімуму, безробіття, рівня бідності та ін. Вона визначає формування управлінського рішення та моніторингових досліджень, є модулем виробничої демократії. Ця функція може бути набором регуляторів, які є етапами реалізації оптимального керування процесом активізації підвищення рівня довіри та містити структурні елементи у взаємодії керуючих об'єктів у напрямку постановленої мети.

Особливе місце в структурі процесу управління посідає оцінка визначення вихідних параметрів вказаної системи, таких, як темп зростання об'єму продукції, темп зростання фонду оплати праці, що вказує на сталий розвиток суб'єкта господарювання і наявність соціально-економічної стабільності.

Висновки. Спираючись на проведене дослідження, можемо запропонувати наступну концепцію, а саме:

«Концепція методики оцінки соціально-економічної ефективності систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів»

Мета - встановлення залежності між процесами формування рівня «довіри-недовіри» найманих працівників і досягненням кінцевих результатів діяльності підприємств.

Шляхи і способи розв'язання проблеми. Пошук внутрішніх і зовнішніх показників (кількісних і якісних), які характеризують рівень отримання прибутку та визначають рівень якості життя працівників, тобто досягається соціально-економічний ефект.

Визначення соціальних і економіко-математичних закономірностей між досягненням кінцевих показників результатів виробничої діяльності і формуванням рівня «довіри-недовіри».

Розробка методології, яка дозволяє здійснювати постійну оцінку ефективності системи управління виробництвом і враховує не тільки якісно-кількісну визначеність, але й детермінізм процесів формування «довіри-недовіри» й досягнення максимальної ефективності управлінської діяльності виробництвом.

Очікувані результати. Впровадження виробничої демократії в управлінні соціально-трудовими відносинами, що формує довіру до представницьких органів суб'єктів соціально-трудових відносин і соціально-політичних та громадських інституцій.

Як бачимо, концепція методики оцінки ефективності системи зі сприяння досягненню тривалої соціально-економічної стабільності, спрямована на створення: моделі механізму, який дозволяє визначати економічний ефект систем управління виробництвом, яке діє на засадах виробничої демократії. До того ж його функціонування повинно здійснюватися на базі показників, що формують рівень «довіри-недовіри» та ефективної системи, яка дозволяє досягти кінцевого результату, а саме: ефективного управління виробництвом, що забезпечує високу якість життя працюючої людини та сталий розвиток суб'єкта господарювання на основі досягнення соціально-економічної стабільності.

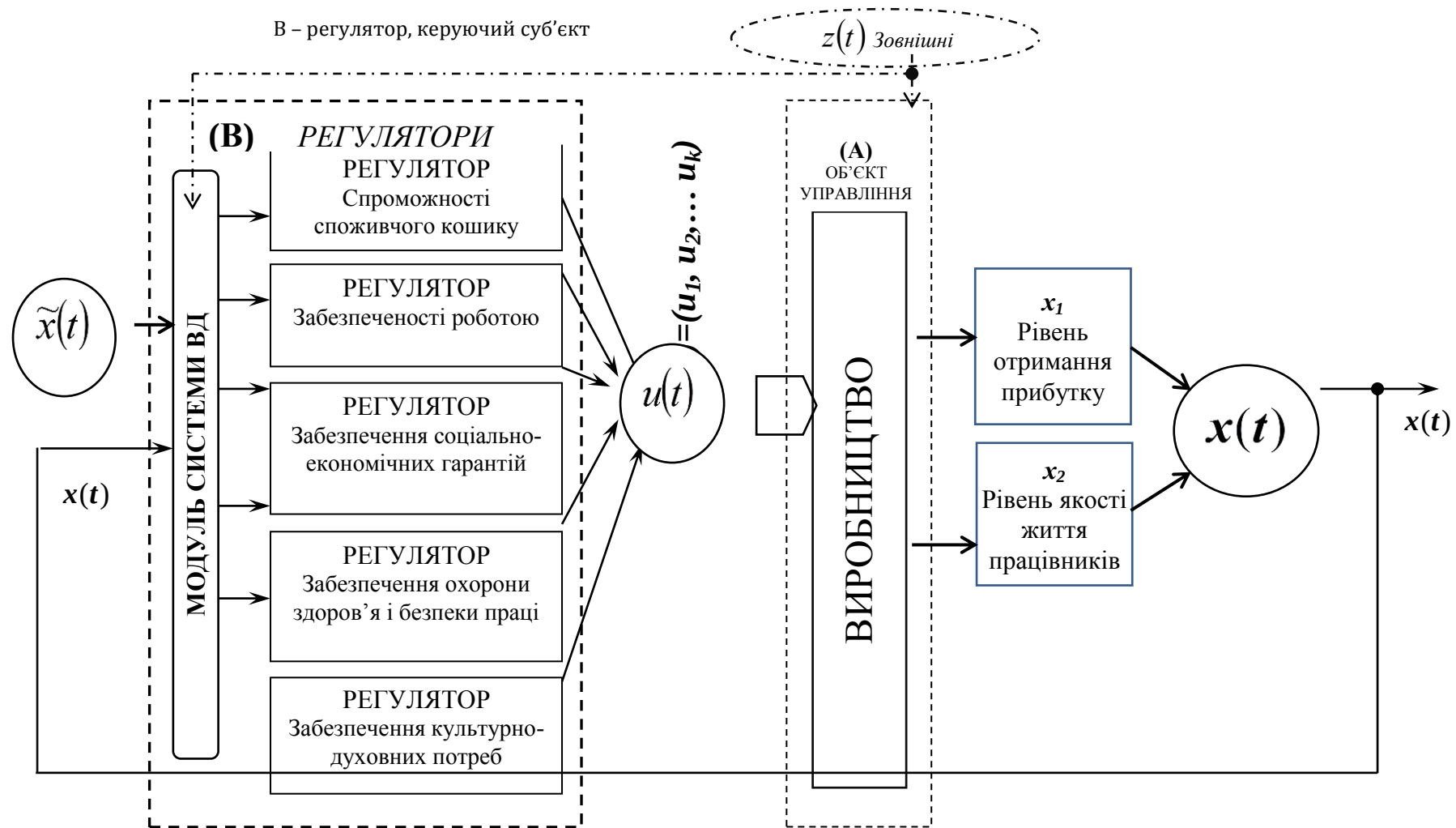


Рис. 2. Система управління процесом впливу на кінцевий результат

Список літератури

1. Колот, А. М. Соціально-трудова сфера в умовах глобальних викликів: тенденції, проблеми, можливості стійкого розвитку : зб. наук. праць : у 3-х т. / А. М. Колот [«Соціально-трудова відносини: теорія і практика»]. – К. :КНЕУ, 2010. – Т. 3. – С. 9-22.
2. Моніторинг громадської думки : берез. 2012 р. К. [Електронний ресурс] / Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка. – Режим доступу: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Stok/PR_SMC&UISR_March-1_2012.pdf.
3. Єгорова, Є. Довіра до політичних інститутів та банків падає, компанії повертають довіру громадян. 21 квіт. 2009 р. К. [Електронний ресурс] / GfK Ukraine (ГФК Юкрейн). – Режим доступу : http://www.gfk.ua/public_relations/press/press_articles/003903/index.ua.html.
4. Особливості протестної поведінки при захисті прав працюючих : [наук. доп.; за заг. О. Ф Новикової]. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2003. – 59 с.
5. Шемяков, О. Д. Теоретико-методологічні засади розвитку виробничої демократії в управлінні соціально-трудовими відносинами : дис. на здобуття ступеня д-ра е.н. : спец. 08.00.07 - демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика О. Д. Шемяков. – Донецьк, 2013. – 470 с.
6. Ефективність. «Вікіпедія» [Електронний ресурс] / Вільна енциклопедія. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
7. Мыльник, В. В. Исследование систем управления: учебное пособие для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. / В. В. Мыльник, Б. П. Титаренко, В. А. Волочийенко. – М: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга – 2003. – 352 с.
8. Економічна енциклопедія: В 3 т. Т.1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2002. – 950 с.
9. Мельник, Л. Г. Економіка підприємства: Конспект лекцій: навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Корінцева. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 412с.
10. Семенов, А. К. Основы менеджмента: учебник / А. К. Семенов, В. И. Набоков. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2008. – 556 с.
11. Атаманчук, Г. В. Демократизм и эффективность советского государственного управления (методологические аспекты) / Г. В. Атаманчук // Проблемы партийного и государственного строительства. –М.: Мысль, 1981. –№1. – С. 52-67.
12. Брадул, С. В. Етапи формування та реалізації інвестиційних програм ресурсозбереження в ЖКГ регіону / С. В. Брадул // Механізми підвищення ефективності управління функціонуванням регіональної економіки: зб. наук. праць ДонДУУ. – Сер. Економіка. – Т. XIII. вип. 223. –Донецьк: ДонДУУ, 2012. – С. 97-104.
13. Иванилов, Ю. П. Математические модели в экономике / Ю. П. Иванилов, А. В. Лотов – М.: Наука, 1979. – 304 с.

Reference

1. Colot, A. (2010). Social and labor issues in global challenges: trends, problems and opportunities of sustainable development. Kyiv: Kyiv National Economic University.
2. Monitoring public opinion. Ukrainian Institute of Social Studies. (2012). Retrieved April 10, 2013, from : http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Stok/PR_SMC&UISR_March-1_2012.pdf.
3. Egorova, E. (2009). Trust in political institutions and banks falls, return of public confidence. Retrieved April 10, 2013, from : http://www.gfk.ua/public_relations/press/press_articles/003903/index.ua.html.
4. Novikova, V. (2003). Features of protest behavior in defense of workers' rights. onetsk: IEF NAS of Ukraine.
5. Shemyakov, O. D. (2013). Theoretical and methodological principles of industrial democracy in the management of social and labor relations. Donetsk.
6. Effectiveness. (2013). Retrieved April 10, 2013, from : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
7. Mylnyk, V., Titarenko, B. P., Volochyenko, V. A. (2003). Study of Control. Moscow: Akademicheskyy proekt, Ekaterinburg: Delovaia kniga.
8. Economic Encyclopedia. (2002). Kyiv : Academy.
9. Melnyk, L. G., Korintseva, O. I. (2004). Business Economics: Lecture. Sumy : University Book.
10. Semenov, A. K., Nabokov, V. I. (2008). Fundamentals of Management. Moscow: Dashkov and K°.
11. Atamanchuk, G. V. (1981). Soviet Democracy and Efficiency of the State Control (methodological aspects). Problems of the party and state construction, 1, 52-67.
12. Bradul, S. (2012). Stages of development and implementation of investment programs in housing resource region. Gears of improving the efficiency of operation of the regional economy. Donetsk: DonDUU, 97-104.
13. Ivanylov, Y., Lotov, A. (1979). Mathematical models in Economy. Moscow: Nauka.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013 р.